

La crisi social: la vaga general revolucionària

La tercera de les intenses crisis que sotragaren el sistema de la restauració esclatà en agost: va ser la vaga general revolucionària de 1917.

Lagost de l'any 1917 esclatà la vaga general revolucionària, la tercera de les crisis que completaria el conjunt de mobilitzacions socials i polítiques que, des de perspectives diferents, van sotragar el sistema de la restauració.

Les causes. Si bé l'antecedent directe i el primer pas per a la vaga revolucionària del mes d'agost de 1917 va ser la vaga ferroviària i tramviària de València del 19 juliol del mateix any, les causes de la crisi social havien anat gestant-se des de feia temps. La situació tràgica en què es trobava la classe obrera arran del problema de les subsistències explica aquest

moviment de protesta, que va assolir un caire sindical i de classe. L'esclat de la Gran Guerra al mes de juliol de 1914 havia comportat el deteriorament de les condicions de vida dels treballadors, perquè es van incrementar considerablement els preus dels aliments de primera necessitat, al mateix temps que augmentava el cost de la vida i els salaris es mantenien per sota dels preus. Aquesta situació es va agreujar i la tendència dels preus a l'alça es va mantenir fins a l'any 1920, cosa que va provocar un creixent malestar social entre els treballadors assalariats, que van veure disminuir el seu poder adquisitiu per sota del mínim necessari per a la subsistència.

Repartiment de menjar a la Barceloneta durant una de les nombroses vagues que els treballadors de la marina l'van dur a terme els anys 1916 i 1917.

EL TEMPS

Un grup de treballadors es manifesta pels carrers de València, ciutat on la vaga general d'agost de 1917 va tenir una especial importància. A sota, membres de la Guàrdia Civil i de l'exèrcit vigilen una estació de trens de la ciutat durant la jornada reivindicativa.

La vaga de juliol a València, enmig d'una forta intensitat social, va ser el preludi de la vaga general revolucionària

Efectivament, la creixent carestia de les subsistències a què havien de fer front les famílies obreres complicava encara més la seva situació, caracteritzada per salaris insuficients i per l'escassetat econòmica, la qual sovint s'afegia la manca de feina. L'increment dels preus dels queviures havia arribat a ser tan exorbitant que, ja abans de la vaga general revolucionària del mes d'agost, les organitzacions obreres havien apostat per la vaga general com a única eina de lluita. I l'inici de l'acció obrera que portà a la vaga d'agost de 1917 es pot situar ja en l'any 1916. Des d'aquesta data els sindicats UGT i CNT s'havien plantejat una campanya conjunta de reivindicacions. El 27 de maig de 1916 sorgiren del Congrés Obrer organitzat per la UGT i pel Partit Socialista una sèrie de demandes adreçades al Govern: l'adopció de disposicions per abaratir els queviures i la resolució de la crisi del treball. El Congrés Obrer va acordar que si el Govern no s'atenia a aquestes peticions s'emprendria una campanya de lluita estructurada en quatre etapes: d'agitació i de premsa, de mítings i manifestacions públiques, de vaga pacífica de 24 hores i, finalment, de vaga general. La negativa del Govern a donar resposta a aquestes demandes va provocar l'inici de la campanya d'actes públics i de premsa i la declaració de vaga de 24 hores per al dia 18 de desembre de l'any 1916. L'èxit d'aquesta va impulsar l'organització dels preparatius per a la vaga general que

constituïa la quarta etapa en la campanya de reivindicacions i lluites obreres, per a la qual encara no s'havia precisat una data concreta.

Preparatius. El dia 27 de març de 1917 es van reunir a Madrid delegats de la UGT i de la CNT que elaboraren un manifest conjunt on afirmaven: "*Se impone que el proletariado español emplee la huelga general, sin plazo definido de terminación, como el arma más poderosa que posee para reivindicar sus derechos.*" I el 17 de juliol de 1917 els sindicats van donar a conèixer el seu programa, publicat a *Solidaridad Obrera*, l'òrgan de premsa de la CNT a Barcelona. Aquest partia de l'enderrocament de la monarquia i proposava la instauració d'una situació política particular que s'assimilaria a una forma republicana. Reconeixia els sindicats obrers als quals s'atorgava el dret de vetar les lleis dictades pel Parlament constituent. El programa exigia també la jornada laboral de 7 hores i la setmana anglesa, el salari mínim de 4 pessetes, la supressió del treball a preu fet, la prohibició del treball per als menors de catorze anys i la percepció de pensions per als incapacitats i per als majors de cinquanta anys. Es demanava també la dissolució de l'exèrcit, que havia de ser substituït per milícies, l'abolició de la diplomàcia, la separació de l'església i de l'estat, la llei del divorci, l'autonomia municipal i regional, la nacionalització del sòl i del subsòl i moltes aspiracions més de tipus polític, econòmic i laboral que evidenciaven quin era el model de societat a què aspiraven i que volien construir.

L'aturada de juliol a València. En aquest context i en el marc d'una forta intensitat social es va convocar el que seria el preludi i el primer pas de la vaga general del mes d'agost: la vaga de ferroviaris i tramviaris de València del 19 de juliol. El 70% dels treballadors ferroviaris, tramviaris i portuaris va paraitzar les comunicacions en una vaga que es va estendre també a la zona central d'Aragó. El dia 20 de juliol la lluita es va generalitzar i es va produir el tancament de comerços, fàbriques i tallers. El governador civil, Juan Tejón i Marín, que

ja el dia 19 havia donat a conèixer un ban intimidatori, va decretar la clausura de la Casa del Poble, de la Casa de la Democràcia i de la Societat Unió Ferroviària, al mateix temps que l'exèrcit prenia part activa en la repressió. L'endemà, 21 de juliol, la vaga es va mantenir i el capità general de la regió, el general Tovar, va declarar l'estat de guerra i la ciutat va quedar sota l'estat de setge. El dia 22, els treballadors portuaris van tornar a la feina, i el dia 25 ho van fer els tramviàries, que prèviament havien acceptat una transacció. La junta d'autoritats va decidir aixecar l'estat de setge el dia 26, i es posà fi a la vaga. Però el conflicte amb la Companyia del Nord continuà sense resolució. A més, l'empresa va optar pel camí de l'adopció de represàlies contra els obrers que havien sobressortit més al llarg de la jornada de vaga del dia 19. Els sindicalistes demanaren llibertat per als detinguts, sobreseïment de les causes i la incorporació dels ferroviaris acomiadats per la Companyia als seus llocs de treball. L'actitud intransigent de l'empresa va fer que una comissió de ferroviaris del Sindicat del Nord demanés al general Tovar que actués com a mitjancer en la resolució del conflicte. Si bé Tovar va satisfer les dues primeres demandes, la Companyia del Nord es va negar a readmetre els treballadors acomiadats. Els sindicalistes van traslladar la petició de readmissió dels seus companys a l'empresa a Madrid, on el Govern havia recollit i fet seva aquesta reivindicació que, novament, va ser rebutjada per la Companyia.

La vaga general revolucionària. Després de la vaga del 19 de juliol a València la conflictivitat social continuava essent tan intensa que els sindicats van convocar la vaga general revolucionària per al dia 13 d'agost, malgrat que la convocatòria es féu precipitadament i sense que tingués plenes garanties d'èxit. La vaga es va desenvolupar fonamentalment a Madrid, Catalunya, País Valencià, País Basc, Astúries, Lleó... on va triomfar plenament, fracassant en canvi a Balears i Andalusia.

A Catalunya, el sindicat que va encapçalar la vaga va ser la CNT, ja que la UGT tenia escassa presència entre els

treballadors catalans. Un dels mitjans que va transmetre l'ordre de vaga fou un volant publicat per *Solidaridad Obrera*, que anuncià la convocatòria de la vaga general revolucionària per al dilluns dia 13 d'agost i presentà el moviment com una revolució social, invocant l'exemple de Rússia i al·ludint a la constitució de soviets de soldats i obrers. Si bé a l'estat espanyol s'havia constituït el comitè de vaga, el centre polític del moviment tenia com a seu Barcelona, on es trobaven també el centre de l'acció parlamentària i de l'acció militar. La resposta a l'ordre de vaga del dia 12 va ser general: els treballadors de la ciutat de Barcelona i de les poblacions catalanes amb nuclis obrers van abstenir-se d'anar a treballar l'endemà.

A Barcelona el moviment vaguístic del dilluns dia 13 d'agost es va iniciar entorn de la circulació dels tramvies. A primeres hores de la matinada van ser atacats a trets alguns vehicles i es produïren enfrontaments amb la Guàrdia Civil i la policia, que provocaren les primeres víctimes: un guàrdia civil mort i un policia ferit. Els atacs als tramvies, protagonitzats per grups d'obriers armats que assaltaven els vehicles i obligaven el conductor a detenir-se i a descendir els viatgers, van augmentar al llarg del matí. Amb aquestes actuacions els obrers van aconseguir que la circulació de tramvies fos interrompuda a mig matí. La resposta del Govern no es feu esperar: cap al migdia el capità general José Marina va declarar

El teatre Espanyol, al Paral·lel de Barcelona, va ser utilitzat com a dispensari de la Creu Roja en les protestes de 1917. A la capital catalana i a Sabadell l'èxit de l'aturada va ser important.

La vaga fracassà com a tal, si bé va servir perquè els treballadors incrementessin la seva consciència de classe i tinguessin més clar que amb la seva capacitat de lluita millorarien les seves condicions de vida i transformarien a fons la societat. Així, la vaga va donar més força i cohesió a un moviment obrer que havia de sortir de l'experiència molt més enfortit i consolidat

l'estat de guerra i va emetre un ban en què anunciava severíssimes penes als alteradors de l'ordre, alhora que ordenava la represa del servei dels tramvies. Aquestes disposicions només serviren per estimular la lluita, molt virulenta, que va ser contestada amb la instal·lació de canons a les vies principals de la ciutat i amb l'ocupació per les forces militars dels punts neuràlgics, la qual cosa proposava de manifest que els caps i oficials de l'exèrcit obeeïren, sense cap mena de dubte, les ordres dictades per l'autoritat i pel Ministeri de la Governació. La situació es va agreujar el dimecres dia 15, dia en què els enfrontaments assoliren la màxima intensitat. La paralizzació de l'activitat laboral era absoluta, a excepció dels mercats, que obriren les portes protegits per la força pública, i els tramvies, els quals, custodiats per forces de l'exèrcit i conduïts per soldats, circulaven patint sovint els atacs dels trets procedents dels terrats, balcons o finestres. L'artilleria ocupà els carrers i la repressió es va accentuar. Evidentment, també el nombre de víctimes: vuit o deu morts i algunes desenes de ferits. El dimecres circularen els tramvies conduïts per enginyers de l'exèrcit, mentre que a la ciutat s'alçaren barricades que van ser atacades per l'artilleria, ajudada per càrregues a la baioneta. El general Marina publicà el "ban de les persianes", que ordenava als veïns que les havien de mantenir obertes o alçades totalment, mentre que el capità general ordenà utilitzar el canó sense contemplacions. I l'alcaldia publicà un ban que impedia l'augment dels preus dels queviures. Al llarg d'aquesta jornada es van posar en llibertat alguns presos comuns perquè les seves cèl·lules de la presó Model fossin ocupades pels obrers detinguts i a més es va detenir també Marcel·lí Domingo, diputat a Corts per Tortosa.

El dijous dia 16 el general Marina va fer públic un ban en què manifestava que passarien a disposició judicial els venedors que alteressin els preus dels queviures i dels articles de primera necessitat i disposà que s'havia de mantenir el preu de venda dels articles que regia abans de la declaració de l'estat de guerra. Encara que els tramvies circulaven en major nombre que en les jornades anteriors i

que ja començaven a obrir algunes botigues i bars, es van produir aldarulls i s'aixecaren algunes barricades. Les detencions varen ser tan nombroses que bona part dels presos van haver de ser traslladats al castell de Montjuïc perquè la Presó Cel·lular, la Model, era incapaç d'acollir-los a tots. I, finalment, el divendres dia 17 es va retornar a la normalitat, que fou totalment restablerta l'endemà, el dissabte 18, i que va deixar un balanç de víctimes a la ciutat que s'ha comptat en 33 morts, dels qual 5 pertanyien a la força pública, i més de 80 ferits, sense incloure aquells que no es varen comptar per haver-se amagat als seus habitatges.

La convocatòria de vaga general revolucionària va tenir una acceptació important també al Vallès i a les conques fluvials del Ter i el Llobregat. Sabadell, seu d'un proletariat molt influït pel sindicalisme revolucionari de la Confederació Regional del Treball, es va fer ressò del moviment revolucionari i de la vaga general del mes d'agost, organitzant una veritable resistència a les forces armades que fou especialment virulenta i que es caracteritzà per una gran duresa en els enfrontaments. Un cop declarat l'estat de guerra a la província, l'alcalde va posar el comandament de la ciutat a mans del capità de la Guàrdia Civil, Tejido, que, comandant una força reduïda i feble, lluny d'adoptar una actitud prudent i expectant, va provocar la reiteració d'incidents, escorcolls personals constants i clausura de locals, com els de la Federació Obrera i de la Fraternitat Republicana Radical. Els primers incidents greus es produïren el dimarts 14 arran els escorcolls realitzats per una parella de la Guàrdia Civil, amb actitud prepotent i provocativa, als obrers que esmorzaven tranquil·lament a la taverna El Gurugú. Aquest fet menà a l'esclat d'enfrontaments, que se saldaren amb dos morts, nombrosos ferits i moltes detencions, que al seu torn serviren per a incrementar considerablement les protestes obreres. Els vaguistes van protagonitzar l'ocupació de La Obrera, nom amb què es coneixia la Federació Obrera local, que havia estat clausurada, però que va esdevenir el seu quarter general. Des d'aquesta seu uns 400 obrers armats planificaren les seves accions i l'aixecament de

barricades als diferents carrers de Sabadell, i la fortificació de La Obrera. L'acció de la força armada no es va fer esperar. El capità de la Guàrdia Civil, Tejido, va procedir a assaltar l'edifici, que prèviament havia estat abandonat pels vaguistes, amb l'ajut del regiment de Vergara, i aconseguí aixafar el moviment. Però l'acció repressiva no acabava aquí. A continuació l'exèrcit es va passejar per Sabadell obrint foc contra determinats locals i habitatges mentre que el poble contemplava atemorit les seves actuacions. Al mateix temps les forces d'ordre practicaren nombroses detencions entre els vianants de totes les edats i sexes, que eren col·locats a l'avantguarda de les tropes, que es dirigien al carrer on els vaguistes havien aixecat les barricades. La ciutat va ser presa militarment i els empresonaments van ser nombrosos, a més de la vintena de ferits i dels deu morts que es van comptar, sense afegir els ignorats, que sembla que assoliren els 40 o 50. Alguns pobles del Ripollès i d'Osona conegueren situacions i enfrontaments similars.

Diferent seguiment al sud. Al País Valencià, on la situació social era ja molt conflictiva des de mesos abans, la resposta a la convocatòria de vaga general revolucionària va ser molt diversa. Al camp, on la Federació Regional de Societats Obreres-Agrícoles ja havia convocat una vaga general el 25 de juny i des de feia tres mesos es vivia una situació d'intensa repressió, el ressò de la vaga va ser molt feble. En canvi, a València, Alacant i en altres poblacions com Utiel i Villena l'èxit va ser contundent. I també aquí, com arreu de l'estat, s'instaurà l'estat de guerra.

La vaga general del mes d'agost, però, fracassà com a tal, si bé va servir perquè els treballadors incrementessin la seva consciència de classe i tinguessin més clar que només havien de comptar amb la seva capacitat de lluita per a millorar les seves condicions de vida i transformar profundament la societat. Així, la vaga va donar més força i cohesió a un moviment obrer que havia de sortir de l'experiència molt més enfortit i consolidat.

Maria Pilar Molina Javierre